

Consideracions sobre la Llei del sistema bibliotecari de Catalunya des d'una biblioteca universitària

MERCÈ CABO I RIGOL*
MONTSERRAT ESPINÓS I FERRER*
MÍRIAM SORT I TICÓ*

Resum: Des de la perspectiva dels quatre anys transcorreguts des de l'aprovació de la Llei del sistema bibliotecari de Catalunya, les autores d'aquest article reflexionen sobre el valor i l'efecte de la promulgació d'un text legal en general, i d'aquesta llei en particular. Es fa al·lusió a la legislació sobre biblioteques dels EUA com a model de legislació amb un to marcadament promotor més que no pas impositiu i, finalment, s'analitzen sumàriament les referències de la Llei a les biblioteques universitàries.

Aquest article no pretén ser altra cosa que una breu reflexió, en alguns moments potser fins i tot esquemàtica, sobre la Llei del sistema bibliotecari de Catalunya des de la perspectiva d'una biblioteca universitària; tracta del seu valor i de l'efecte sobre l'àmbit que regula.

Fent una brevíssima mirada històrica, hem de començar citant en aquest article, de manera purament recordatòria, la Llei del Servei de biblioteques, arxius, museus i patrimoni històric, artístic i científic de Catalunya, de 1934, dictada pel Parlament català en l'etapa republicana, com a model de la preocupació del govern de la Generalitat republicana pels àmbits que abasta.

Situant-nos en l'època contemporània, el Parlament de Catalunya, en exercici de la potestat legislativa que li confereix l'article 33 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya (EAC), emet lleis en l'àmbit de les competències determinades pel propi Estatut. La Generalitat de Catalunya té competència exclusiva en cultura i en biblioteques (art. 9.4 i 9.6 EAC). D'acord amb aquesta potestat legislativa, l'any 1981 es promulga la Llei 3/1981, de 22 d'abril, de biblioteques. Dotze anys més

* Biblioteca de la Universitat Pompeu Fabra.
Article rebut el març de 1997.

tard, el Parlament català emet una nova llei, la Llei 4/1993, de 18 de març, del sistema bibliotecari de Catalunya, que està, doncs, a punt de complir quatre anys de vigència.

Les preguntes són inevitables: l'estat de les biblioteques a Catalunya seria diferent sense el concurs d'aquestes dues lleis? Quin ha estat l'efecte d'aquestes lleis sobre la situació bibliotecària del país?

Fins i tot en el millor dels casos —un text legal que compleixi tots els requisits necessaris i que respongui a les necessitats socials—, sembla obvi que, si no hi ha la voluntat política d'avançar i millorar i la ferma creença de la importància d'actuar decididament en aquell àmbit, el text d'una llei pot esdevenir fàcilment lletra morta.

El dret com a reflex de la societat

El dret és fruit de la societat de la qual emana a través del Parlament i, per tant, n'és el reflex. La societat, poc o molt, ha de veure's identificada amb el dret que regula la seva vida privada i social, altrament la convivència en societat no seria viable. El dret ha de respondre a les necessitats socials i ha de ser un element de regulació i cohesió social. Ha de contribuir a ordenar els elements de present i a impulsar el futur. No pot ser artificiós, si ho és, estarà mancat de tota eficàcia.

D'altra banda, és la mateixa societat l'element viu que fa canviar el dret. S'acostuma a dir que el dret va més enrere que la pròpia societat. El dret es veu obligat a regular matèries noves que van sorgint amb els canvis dels signes dels temps. Per tal d'evitar trastorns socials més grans que els que pot provocar una manca de regulació sobre aquestes noves qüestions socials, de vegades el dret no s'avança als fets socials, sinó que tarda a regular-los fins que es veu amb més claredat la forma més encertada de fer-ho, la forma que més s'adiu amb la societat a la qual respon. Si no fos així, el dret podria esdevenir un apriorisme allunyat de la societat i no tindria sentit. Només així es pot evitar de tenir un dret rígid que dificulti el desenvolupament social i que esdevingui més una barrera que no pas un motor.

Si pensem ja concretament en l'àmbit de les biblioteques, i tenint en compte el moment històric que estem vivint de canvis radicals en el món de la informació fins al punt de parlar, fins i tot, de les biblioteques virtuals, cal que el dret que reguli aquest àmbit sigui prou flexible i contingui una dosi suficient de visió de futur, per tal que no esdevingui obsolet en poc temps, d'una banda, i perquè que no tingui un sentit coercitiu més que no pas promotor, de l'altra.

Per què serveix una llei de biblioteques?

El nostre sistema jurídic és dels anomenats de dret civil, és a dir, basat en

la supremacia de la llei com a font del dret. Per aquest motiu no es pot obviar la transcendència que té una llei en el nostre país. Transcendència jurídica perquè cap acte jurídic ni cap norma jurídica inferior no poden contradir el que aquesta llei estableixi, però també transcendència social perquè les lleis són aprovades pel Parlament, un òrgan que és expressió de la voluntat del poble. Cal valorar també, d'altra banda, el fet que el Parlament emeti una norma jurídica —una llei— sobre biblioteques, posant de relleu així la importància de la regulació d'aquest àmbit en la societat, especialment si considerem el fet que és difícil que aquesta es mobilitzi per reclamar un servei com el de les biblioteques.

Les lleis són normes que, jeràrquicament, només estan per sota de la Constitució i de les anomenades lleis orgàniques, aprovades per les Corts Generals i una de les quals és l'Estatut d'Autonomia de Catalunya. Així, les lleis, com a textos d'un alt grau jeràrquic, són normes que marquen les grans línies a seguir en un àmbit determinat. Són el marc d'actuació i la font dels valors que han d'inspirar l'acció del Govern en portar a terme la voluntat manifestada pel Parlament.

Es pot emetre una llei que vulgui impulsar un canvi radical en algun àmbit de la societat, però aquest canvi no reeixirà si a la base del text legal (abans i després de promulgar-lo) no hi ha la voluntat i l'esforç col·lectiu, per part dels qui en tenen la responsabilitat, per fer canviar la realitat, i si no es porten a terme passos reals, accions efectives.

Si no es fa així, la regulació pot caure en el buit i en lloc de ser un factor de regulació social com ha de ser el dret, pot esdevenir causa de fre, d'entorpirament perquè la seva aplicació no s'hagi fet viable.

La llei és una norma transcendental en el nostre sistema jurídic, però no suficient en si mateixa. És indubtable que sola no es basta i és indubtable també que cal generar més instruments per assolir la voluntat expressada pel Parlament. Una llei potser no és imprescindible, però tampoc no és suficient.

D'altra banda, cal assenyalar que una llei sempre requereix un procediment complex i l'obtenció d'una majoria parlamentària per tal de ser modificada o derogada. És per això que el text d'una llei ha de ser el marc referencial, l'expressió de la voluntat política que després permeti desenvolupar altres instruments legals. I per això mateix, introduir-hi elements que en poc temps necessitin ser alterats per simples qüestions de procediment pot conduir a una rigidesa jurídica que en lloc de dinamitzar, aturi els processos.

La Llei 3/1981, de 22 d'abril, de biblioteques responia més a aquest esperit, quan expressava en la part de l'«Exposició de motius» valors que havien d'inspirar la regulació del sistema bibliotecari de Catalunya, destacant el valor de les biblioteques en la societat catalana o bé englobant les biblioteques dins els serveis essencials de cultura considerats signes d'identitat de Catalunya, i fent una regulació general de la matèria. En canvi, la Llei 4/1993, de 18 de març, del sistema bibliotecari de Catalunya deixa més de banda aquest aspecte i regula,

potser amb excessiva especificitat, alguns aspectes que es podrien tractar a nivell de reglament.

Tot i que no és la finalitat d'aquest article fer un estudi comparatiu de legislacions de diferents àmbits geogràfics, no podem deixar de citar aquí la legislació dels EUA perquè exemplifica exactament aquest esperit de text referencial de valors a seguir, aquesta voluntat impulsora més que no pas constrictiva. Tot i emanar d'un país amb un sistema jurídic molt diferent, basat en el *common law* (dret consuetudinari), la *Library Services and Construction Act*¹ dels Estats Units d'Amèrica pot ser considerat un text paral·lel i comparable ja que és una llei del Congrés nord-americà. En aquesta normativa, hi trobem una enunciació dels objectius, una relació dels àmbits concrets en què es vol incidir i una enumeració dels instruments que es posen a l'abast de les biblioteques per tal d'assolir els objectius que corresponen a cada àmbit.

La declaració de política a seguir assenyala que un dels objectius és assistir els diferents estats en l'ampliació i millora dels serveis de les biblioteques públiques a les àrees que no disposen d'aquests serveis o hi són insuficients. A continuació es concreta en quins àmbits es vol potenciar aquest suport, entre altres: construcció i renovació de biblioteques, promoure la cooperació interbibliotecària i el compartiment de recursos entre tots els tipus de biblioteques, i augmentar la capacitat de les biblioteques per assumir el ràpid canvi tecnològic. Seguidament s'hi troben regulats els instruments (ajuts, subvencions, etc.) que es posen a l'abast de les biblioteques i que han de ser els mitjans que permetin assolir els objectius assenyalats. El to de la llei, i aquest és un aspecte molt important, segueix una línia incentivadora més que no pas impositiva. A més a més, el text expressa explícitament la voluntat de no-interferència en les competències dels òrgans respectius, locals o estatals.

També cal assenyalar que en la legislació nord-americana es contempen les biblioteques universitàries per una banda i tot el sistema bibliotecari per una altra, impulsant no solament la cooperació (diferenciant la cooperació interuniversitària de la cooperació interbibliotecària general), sinó també la formació del personal, la innovació tecnològica, l'elaboració de programes de preservació i conservació, entre d'altres. Sempre en un to de recomanació, més que no pas d'obligació. I sempre també preveient i oferint els instruments de les ajudes financeres.

La Llei del sistema bibliotecari de Catalunya i les biblioteques universitàries

Si, com diu en el seu article 5, els elements integradors del Sistema Bibliotecari de Catalunya són: «la Biblioteca Nacional de Catalunya, el Sistema de Lectura

1. 20 USCA §351 (West 1990).

Pública de Catalunya i les biblioteques universitàries, les biblioteques de centres d'ensenyament no universitari i les biblioteques especialitzades», o bé la redacció del text legal és descompensat i desequilibrat en relació al nombre d'articles dedicats a cada un d'aquests elements, o bé el títol de la llei no respon adequadament al seu contingut.

Com es deixa evidenciat en la part de l'«Exposició de motius» (EM), i també en el redactat del text, la llei té dues grans preocupacions: definir les funcions i l'organització de la Biblioteca Nacional de Catalunya i organitzar el Sistema de Lectura Pública de Catalunya. En el darrer paràgraf de l'apartat I de l'EM es diu que «El text es refereix esquemàticament a tots els elements que constitueixen el Sistema Bibliotecari de Catalunya [SBC] i a la manera com es relacionen entre ells». Però, a continuació, en la mateixa EM diu: «Té, però, dues parts ben diferenciades: la que fa referència al patrimoni bibliogràfic i a la Biblioteca de Catalunya, i la que desenvolupa el que constitueix el Sistema de Lectura Pública», explicitant, doncs, ben clarament quins són els àmbits de preocupació del legislador en redactar-la, i reflectint la parcialitat de la llei.

Malgrat que la llei incideix bàsicament en aquests dos àmbits, aprofita també per abastar altres tipologies de biblioteques. En el darrer paràgraf del segon apartat de l'EM diu: «També les biblioteques universitàries, que constitueixen per llurs funcions específiques un dels elements bàsics de la riquesa bibliogràfica del país, s'han de relacionar amb la biblioteca nacional, igual com les biblioteques especialitzades i els centres hemerogràfics». I l'article 43 és dedicat íntegrament a les biblioteques universitàries.

L'apartat segon de l'article 43 diu: «Les biblioteques universitàries es coordinen amb la resta del Sistema Bibliotecari, per mitjà de la Biblioteca de Catalunya, pel que fa a la catalogació, al préstec interbibliotecari i a la protecció dels fons de valors històrics o culturals rellevants...».

Les biblioteques universitàries catalanes, ja des d'abans de 1993, han portat a terme projectes de cooperació comuna en àmbits molt diversos, sense cap imperatiu legal que ho establis. A partir de l'aprovació de la llei, s'introdueix, amb aquest article 43, un mandat legal de coordinació en uns àmbits determinats que repercuteix directament en la cooperació interbibliotecària.

L'efecte pot resultar, en certs aspectes, i segons la interpretació que es faci de la lletra de la llei, constrictiu perquè pretén vehicular a través d'un sol ens aquestes activitats. Projectes com, per exemple, el Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya, que ha sorgit de la cooperació entre les biblioteques universitàries, no tan sols no haurien d'entrar en contradicció amb la llei, sinó que la pròpia llei els hauria de recolzar i potenciar.

La cooperació ha de ser una acció voluntària, no obligatòria. I a més, en benefici comú. La funció de la normativa jurídica hauria de ser, a més d'impulsar-la i promoure-la, també premiar-la, incentivar-la. Però en cap cas, imposar-la o controlar-la.

Des de l'òptica d'una biblioteca universitària, la línia de futur apostaria per un

desenvolupament reglamentari de la normativa actual amb un sentit promotor i incentivador, en la línia de la normativa americana, planificant i garantint els recursos econòmics que haurien de servir d'impuls al progrés del sistema bibliotecari de Catalunya.

Sigui com sigui, més enllà de la llei i del seu possible desenvolupament, per millorar les biblioteques catalanes cal que hi hagi realitats, que es produeixin fets que demostrin la voluntat política de fer-les avançar.